

הלל דלסקי

סיפור איוץ

כתבה לאה צבעוני לפי ריאיון שערך עמו נתן כהן בדצמבר 1998 במסגרת הראיונות שעורכים במשותף המכון ליהדות זמננו באוניברסיטה העברית בירושלים והאקדמיה הלאומית הישראלית למדעים

יוהנסבורג 1944 (דלסקי עומד שני משמאל).

לחיילים המשוחררים שלחמו במלחמת העולם להירשם ולהיות מוכנים לצאת להילחם בפלסטינה. זאת הייתה התחלת המח"ל בדרום אפריקה. דלסקי נרשם במשרדי הפדרציה הציונית, אך חלפו עוד חודשים רבים בלי כל התפתחות בקשר לנסיעתו ארצה.

כיוון שכך נרשם ללימודי משפטים ביוהנסבורג. הוא כבר היה בעל תואר ב"א באנגלית והיסטוריה. במרס 1948 התחיל ללמוד ב- University of the Witwatersrand (Wits) וכבר באמצע אפריל קיבל

הודעה מהפדרציה שמארגנים את הקבוצה הראשונה שתיסע לארץ, שבעה אנשים והוא בקבוצה. הנסיעה הייתה סודית. רק להוריו סיפר עליה.

כדי להיכנס ארצה קיבל סרטיפיקט של תלמיד האוניברסיטה העברית.

הקבוצה הגיעה ארצה ב 21 באפריל 1947. כשירדו מהמטוס ניצבה לפניהם שורה של חיילים אנגליים ובידיהם רובים וכידונים, והם הסתכלו עליהם במבט כאילו היו מוכנים להרוג אותם במקום. הסתבר

הלל (ביל) דלסקי נולד בשנת 1926 למשפחה ציונית, דור שני בדרום אפריקה, ממוצא פולני וליטאי. הוריו דיברו יידיש אבל אתו דיברו רק באנגלית. הבית היה חילוני לגמרי והוא לא קיבל חינוך יהודי. אביו היה הולך לבית כנסת בראש השנה וביום הכיפורים. בפסח היו עורכים ליל סדר עם המשפחה הרחבה.

מגיל שמונה היה בתנועת הנוער "הבונים", תנועה חילונית ציונית. בזמן לימודיו בבית הספר הלך ל"חדר" כל יום אחרי הצהריים, ושם למד עברית (ובכל זאת לימים, כשהגיע ארצה, לא יכול לדבר אף משפט אחד בעברית).

בשנת 1943 סיים בית ספר תיכון. בן שבע-עשרה וחצי היה ורצה להתנדב לצבא דרום אפריקה, אבל הוריו, שהיו צריכים לחתום על ההסכמה הפורמלית משום שעדיין לא מלאו לו 21, התנגדו.

במרס 1944 התחיל ללמוד באוניברסיטה. באותה השנה ספג הצבא הדרום אפריקאי באיטליה אבדות קשות. קצינים מ-Sixth South African Armored Division הופיעו בכנס גדול באוניברסיטה ואמרו שהצבא זקוק לתגבורת מיידית. הוריו והורי רבים אחרים הסכימו. וכך ביולי 1944 התגייס לצבא, ולאחר קורס קצר בתותחנים הגיע לאיטליה והשתתף בפעולה הגדולה האחרונה נגד הגרמנים באביב 1945.

בשנת 1947 היה אביו יו"ר מפלגת המדינה היהודית (Jewish State Party) בדרום אפריקה. בן-דודו, אריה לואי פינקוס, שהיה מנהל אל-על ואחר כך יו"ר הסוכנות, היה באותו הזמן יו"ר המפלגה הציונית הסוציאליסטית, ואחיו, ג'ואל פינקוס, היה יו"ר המפלגה הרוויזיוניסטית. באותה השנה, כשהכריזו על הקמת המדינה, נערכה ביוהנסבורג אספה גדולה ונאם בה ברני גרינג, יו"ר הפדרציה הציונית. גרינג דיווח על קרבות בפלסטינה וקרא לכל הצעירים ובייחוד

לעזוב את הקורס אחרי היום הראשון. אמרו לו שיהיה מפקד תותח אף שעדיין לא היו תותחים.

פתאום באמצע הלילה אמרו שהגיעו שני תותחים, ארגנו שני צוותים ושלחו אותם לחזית. לדלסקי אמרו שיהיה בצוות עם איש דובר אנגלית שהיה בבריגדה. לפני ההפוגה הראשונה הם היו עם התותחים ליד אשקלון. חיילים שמרו עליהם. כל יום היו המצרים יוצאים בטנקים והם היו יורים. הפגזים לא היו יכולים לפגוע בטנק כלל, אבל היו נופלים על יד המצרים וזה הספיק - הטנקים של המצרים נסוגו.

ליד קיבוץ נגבה הייתה משטרת עירק-סואיז. המשטרה שלטה על הסביבה ומשום כך לא הייתה דרך פתוחה לנגב. היה צורך להעביר תותחנים לנגב, כיוון שהיו שם כמה תותחים. בלילה יצאו מנגבה כמה תותחנים ועשו את הדרך ברגל בזמן שהזרקור המצרי מאיר עליהם. לאחר שהגיעו ליעדם היו יורים על המשטרה בתותחים הקטנים. ירייה הייתה כמו זריקת כדור טניס על קיר.

בסוף השנה הגיעו תותחים גרמניים 75 מ"מ. בפעולה הגדולה האחרונה לשחרור הנגב היה צורך לכבוש קודם כול את משטרת עירק-סואיז. לכל תותחן היו ארבעה פגזים שיכולים לחדור לתוך טנק ולמישהו היה רעיון גאוני - לאסוף את כל הפגזים האלה מכל התותחים בארץ ולהעבירם לתותח אחד, התותח שיירה במשטרה. דלסקי היה מפקד צוות והתותח שנבחר להפגזה היה התותח שלו. בלילה נכנסו לקיבוץ נגבה ומילאו שקי חול כדי לבנות עמדה. הם כיסו את התותח ברשת וחיכו. כדי למשוך את האש של המצרים שלח הצבא ג'יפ למרחק שני קילומטרים משם. אז טענו הישראלים שהמצרים הפרו את ההפוגה והתחילו לירות במצרים מטווח קצר ובכינון ישיר. וזה פעל. הפגזים חדרו. אחרי ירי של חצי שעה הגיעו הטנקים הראשונים ונכנסו בלי התנגדות.

דלסקי השתחרר בסוף השנה, בן 22. אז החליטו שכל מי שלמד באוניברסיטה בדרום אפריקה ושירת במח"ל צריך לחזור לדרום-אפריקה ולא להפסיד את השנה האקדמית המתחילה במרס. וכך כעבור שמונה חודשים בארץ, בינואר 1949, הוא שב הביתה. להוריו אמר שהוא רוצה ללמוד ספרות אנגלית וגם הבהיר להם שבעתיד הקרוב הוא מתכוון להתיישב בארץ ובארץ לא צריכים עורכי-דין. באוניברסיטה ביוהנסבורג היו לימודים לתואר B.A. Honours, שנה אחת של לימוד אינטנסיבי של ספרות אנגלית ואחר כך M.A. עם תזה.

המאבק הפוליטי בדרום-אפריקה החריף עוד לפני שהצטרף למח"ל ולפני שעלו הנציגונוליסטים לשלטון בשנת 1948. במלחמת העולם הם תמכו בהיטלר. אחרי המלחמה היה דלסקי חבר בארגון Springbok Legion, שחבריו חיילים ששירתו בזמן המלחמה ועצם הקמתו היה ניסיון הפגנה נגד הנציגונוליסטים. ויכוחים היו מסתיימים במכות. כל יום ראשון בערב היה מישהו נואם על המדרגות שליד בניין העירייה, הנציגונוליסטים היו מגיעים והחיילים המשוחררים נעמדו מולם כדי להתנגד להם.

כשסיים את המ"א נשא אישה. לפרנסתו לימד בבית ספר עממי. הוא הגיש מועמדות ללמד בבית הספר התיכון שבו למד ולא התקבל.

חייל בצבא דרום-אפריקה (משמאל)

שבאותו היום מסרו האנגלים את שדה התעופה לערבים, והבחורים הצעירים כמעט נפלו בשבי לפני שהתחילו בפעילות. למזלם שלחה ההגנה שריונית כדי לפנות את העובדים היהודיים בשדה התעופה. בדרום אפריקה אמרו להם שלואי פינקוס יבוא לקבל אותם, אבל בגלל הקרבות לא היה אפשר להגיע מתל-אביב ללוד, ובשדה התעופה נכנסו כולם למשאית שהפכה לשריונית.

ביל נשאל אם הוא יודע להשתמש ברימון ונתנו לו רימון. בגלל הצפיפות במשאית ישבה על ברכיו בחורה יפה מאוסטרליה, אחת העובדות בשדה, ידו האחת אחזה אותה והאחרת החזיקה את הרימון. בדרך היה עליהם לעבור עמדות של האנגלים. לתל-אביב הגיעו לא לפני שהסמלים האנגליים קיבלו מאנשי ההגנה בקבוקי ויסקי.

באותו היום פתח האצ"ל בהתקפה על יפו. זה היה היום הראשון שהיהודים הסתובבו עם נשק בתל-אביב. אנשי ההגנה הביאו את קבוצת הדרום-אפריקנים לתל-אביב והשאירו אותם בפינת הרחוב. לא היה להם כסף, הם לא ידעו מה לעשות ועמדו שם סתם כך. אחר כך ניגש אליהם איש, התעניין בהם ואמר להם לבוא איתו לבית קפה. הוא נתן להם לשתות וודקה. אחד החברים בקבוצה היה טייס שהביא עמו דרישת שלום לעזר וייצמן מדרום אפריקה, והוא הלך לטלפן אליו. וייצמן הגיע ברכב ולקח אותם למלון 'הירקון', לימים מטה חיל האוויר. לא היה להם כסף ולא היה להם מאומה. וייצמן שיכן אותם במלון ואמר שזה על חשבון הצבא. אחר כך הגיעו אנשי צבא והם נלקחו ליחידותיהם.

המלחמה פרצה ב-15 במאי. המצרים הפציצו את תל-אביב. בשבוע הראשון קיבל צה"ל את התותחים הקטנים הראשונים, 65 מ"מ, 'נפוליונצ'קים' משנת 1900, תותחי הרים של הצרפתים. השיטה הייתה שכל מי ששירת בצבא הבריטי נעשה קצין. כיוון שדלסקי שירת בצבא דרום אפריקה רצו שגם הוא יהיה קצין, והוא שובץ בקורס קצינים של סמלים. הוא לא ידע אף מילה בעברית ומשום כך נאלץ

בשנות החמישים התפתחה האוניברסיטה. כל תלמיד ב"א חויב בארבע שעות בשבוע לימודי ספרות ושפה אנגלית והיה צורך בעוד מורים. שוב היה דלסקי במצב לא נעים כיוון שאחרי חודשי עבודה ספורים הודיע לד"ר בן-יהודה, מנהל גימנסיה הרצליה, שהוא עוזב. וכך, כעבור שנה בפרדס חנה ושנה בהרצליה, נשוי ואב לילדה ועוד ילד בדרך, עבר לירושלים.

הוא מכר את דירתו בתל-אביב וקנה דירה בירושלים והכול אף על פי שלא היה לו אישור בכתב שיש לו משרה באוניברסיטה. ידידתו, רות נבו, אמרה שיהיה בסדר. פרופ' מנדילוב אמר שיהיה בסדר. הכול בנוסח ישראלי טיפוסי. אבל לא היה לו דבר ביד. ובכל זאת קיבל משרה של אסיסטנט בחוג לאנגלית.

בשנת 1957 קיבל סטיפנדיה מטעם האוניברסיטה ונסע לאוניברסיטת קמברידג' ללימודי דוקטורט. נושא המחקר היה ד"ה לורנס. האוניברסיטה דרשה דוקטורט ממי שרצה להוסיף ללמד בחוג. בתוך שנה באוניברסיטת קמברידג' השלים את המחקר, כתב את הפרק הראשון ושב ארצה. אלה היו שנים קשות. שנים רבות נאלץ ללמד לפרנסתו במשרה מלאה בירושלים ובעוד חצי משרה באוניברסיטאות אחרות. הוא לימד באוניברסיטאות תל-אביב, חיפה ובן-גוריון. משום כך לא יכול היה להתפנות לכתיבת הדוקטורט שלו בשנת הלימודים. כל שנה בחופשת הקיץ היה צריך להתחיל מחדש וחלפו חמש-שש שנים עד שסיים את הדוקטורט ובציון מעולה. זאת הייתה התחלת הקריירה האקדמית שלו.

המו"ל האנגלי Faber and Faber הוציא לאור את הדוקטורט, ויום אחד הופיע בעיתון "Times Literary Supplement" מאמר גדול ששיבח את הספר. באותו הזמן החל לעסוק במחקר על דיקנס ובשנת 1970 ראה אור ספרו על דיקנס. הוא העמיק לחקור את הרומן האנגלי ופרסם ספרים גם על קונרד ועל תומס הארדי.

פרופ' הלל דלסקי נבחר לחבר האקדמיה הלאומית הישראלית למדעים בשנת 1993.

אחרי הפעולה
בעיראק־סואיך

התקבל מועמד אנגלי. לפיכך התקשר למנהל בית הספר, שלפני כן היה המורה שלו, וביקש לדבר איתו. המנהל קיבל אותו ופה והציג אותו "מר דלסקי ששיחק קריקט בשבילנו". "איך זה שלא התקבלתי? הרי הרקורד שלי אינו נופל מזה של המועמד שהתקבל?" שאל דלסקי. ואחרי שיחה מנומסת ארוכה יצאה האמת מפי המנהל: "הבעיה היא שאתם היהודים לא יודעים את מקומכם!" זה היה משונה ומעליב מאוד.

השינוי הגדול בחייו בא לאחר ששב לדרום אפריקה ומשהחליט שהוא רוצה להתיישב בארץ. בשנת 1950 התחיל ללמוד עברית בשיעורים פרטיים. אחר כך עבר ללמד בבית ספר תיכון ביוהנסבורג. הוא שמע על משרה פנויה בבית הספר התיכון החקלאי בפרדס חנה, בית ספר של הציונים הכלליים. הוא פנה לבית הספר וקיבל תשובה חיובית. אז נולדה בתו. הימים בארץ היו ימי משטר הצנע, ואמרו לו שבימי הצנע אין מקום טוב לחיות בו מפרדס חנה הכפרית. דלסקי החליט לעלות ארצה. בבית הספר התיכון ביוהנסבורג כעסו עליו מאוד: רק התחיל ללמד וכבר הגיש את התפטרותו.

בקיץ 1952 עלה ארצה עם משפחתו. בעזרת הפדרציה הציונית שכר בית קטן בכרכור. מיד לאחר שנכנסו לבית ופרקו את מטענם קיבל דלסקי הודעה מההסתדרות: אסור לך להתחיל ללמד. הוא ניגש למנהל בית הספר ושאל מה קרה. והמנהל השיב: תתעלם. אבל לא היה אפשר להתעלם מהם ודלסקי לא התחיל ללמד.

לימים התברר לו מה קרה: בבית הספר בפרדס חנה, שהייתה לו פנימייה, למדו חמש שנים ולא ארבע, מפני שיומיים בשבוע עבדו בחקלאות בחווה של בית הספר. התלמידים היו גם בני איכרים שבאו ללמוד חקלאות וגם ילדים מופרעים, בני עשירים מתל-אביב, שנשלחו לפנימייה מפני שהוריהם רצו להיפטר מהם. היה צורך באיש חזק שיחזיק את התלמידים, והאיש המיועד היה עולה מאנגליה שבית הספר הביא כדי שישמש מורה לאנגלית ואב הבית. האנגלי המנומס היה פגוע בפוליו, הלך בקביים ולא הצליח לשלוט בצדדים. באותו הזמן נתקבלה במוסד פנייתו של דלסקי מדרום-אפריקה, ובהנהלה חשבו שיוכל להחליף את האנגלי בתפקידו. ואולם, ההסתדרות התנגדה, ובצדק, ולבית הספר הייתה בעיה מה לעשות בשני מורים לאנגלית בשעה שהיו זקוקים רק למורה אחד והיו יכולים לממן משכורת רק למורה אחד. ככה אני מתחיל בארץ? חשב לעצמו. באתי ואין לי משרה? ובהסתדרות הציעו לסדר לו מקום בנתניה. דלסקי לא הסכים לעבור. בסופו של דבר נמצא פתרון ישראלי טיפוסי: יהיו שני מורים והם יחלוקו במשרה. אבל איך יוכל כל אחד מהם להתקיים בחצי משכורת? זה היה דבר שאסור לעשות, אבל בית הספר קבע שכמה תלמידים זקוקים לשיעורים פרטיים, וכך שני המורים לימדו שיעורים פרטיים על חשבון הורי התלמידים והשלימו את חצי המשכורת.

בסוף השנה הזאת עזב את בית הספר ועבר לגימנסיה הרצליה. כעבור שלושה חודשים קיבל גלויה מידידתו רות נבו שהודיעה לו על משרה פנויה באוניברסיטה העברית והציעה לו לפנות ולבקש להתקבל. מיד פנה. פרופ' מנדילוב, ראש החוג לאנגלית, קיבל אותו לריאיון ואמר לו שאכן, יש משרה בשבילו באוניברסיטה העברית.